

## ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

### PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR THE FORMATION OF READING COMPETENCE OF JUNIOR PUPILS

У статті розкриваються сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів початкової школи. Увагу сконцентровано на формуванні предметно-методичної компетентності, що включає здатність здобувача освіти до виконання його трудових функцій, зокрема до розвитку в учнів читацької компетентності. Вихідними положеннями для дослідження стали такі: Професійний стандарт учителя, Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти мовно-літературної галузі. Охарактеризовано наукові розробки вчених щодо підготовки майбутніх учителів, зосереджено увагу на таких ключових поняттях, як «професійна підготовка майбутнього вчителя», «читацька компетентність». Основна частина статті містить виклад авторських міркувань щодо формування в учнів читацької компетентності в процесі викладання дисципліни «Методика літературного читання» у закладі вищої освіти. Визначено основні напрями підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів читацької компетентності: загальнонауковий, психолого-педагогічний, методичний. Загальнонаукова підготовка спрямована на формування сучасної ерудованої людини, яка володіє знаннями національної й світової культур, педагогічним набуттям у навчанні молодших школярів, усвідомлює свою відповідальність перед суспільством, дотримується професійної етики. Психолого-педагогічна підготовка сприяє формуванню компетентності з педагогічних дисциплін, що дає можливість здобувачеві освіти правильно побудувати освітній процес, дібрати методи навчання, дотримуючись дидактичних принципів. Методична підготовка спрямована на формування здатності виконувати методичні задачі у процесі навчання учнів мовно-літературної освітньої галузі, визначеної Державним стандартом початкової освіти; здатності до інтеграції в навчальній діяльності в контексті освітньої реформи. Автором запропоновано ключові теми для вивчення дисципліни «Методика навчання літературного читання», рекомендовано вдосконалити лекційно-практичні заняття.

**Ключові слова:** професійна компетентність, професійна підготовка майбутнього вчителя, читацька компетентність, загальнонаукова підготовка, психолого-

педагогічна підготовка, методична підготовка, методика навчання літературного читання.

The article reveals modern approaches to the training of future primary school teachers. Attention is focused on the formation of subject-methodical competence, which includes the ability of a student to perform his or her job functions in the process of developing pupils' reading competence, in particular. The starting points for the study were: the Professional Standard for teacher, the Concept of the New Ukrainian School, the State Standard for Primary Education in the language-literature branch. The scientific developments of scientists on the training of future teachers were characterized. The focus is put on key concepts: "professional training of a future teacher", "reading competence". The main part of the article contains the author's considerations on the formation of students' reading competence in the process of teaching the discipline "Methods of literary reading" in higher education institutions.

The main directions of the training of a future teacher for formation of pupils' reading competence were defined: general scientific, psychological and pedagogical, methodical. General scientific training is aimed at a formation of a modern and intellectual person who has the knowledge of national and world culture and has the knowledge of pedagogical heritage in the education of junior pupils as well. This person is also aware of his responsibility to society, adheres to professional ethics. Psychological and pedagogical training contributes to the formation of a competence in pedagogical disciplines, which allows a student to properly build the educational process, to choose teaching methods while following didactic principles. Methodical training is aimed at the formation of the ability to solve methodical problems in the process of teaching language-literature subjects, defined by the State Standard of Primary Education, and the ability to integration in educational activities in the context of educational reform. The author proposed key topics for the study of the discipline "Methods of teaching literary reading" and recommended to improve lectures and practical classes as well.

**Key words:** professional competence, professional training of a future teacher, reading competence, general scientific training, psychological and pedagogical training, methodical training, methods of teaching literary reading.

УДК 378:37.011.3-051:028:005.336.2  
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.26>

**Хома О.М.,**

канд. пед. наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та методики  
початкової освіти  
Мукачівського державного університету

#### Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реформування початкової освіти вимагає нового підходу до підготовки майбутніх учителів, що передбачає формування в них складників професійної компетентності. Затверджено професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спе-

ціаліста)». У ньому описано сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей учителя. Сформульовано загальні компетентності, що охоплюють громадянську, соціальну, культурну, лідерську та підприємницьку. До переліку професійних компетентностей зараховано такі: мовно-комунікативну, предметно-методичну, інформаційно-цифрову, психологічну, емоційно-етичну та інші [8]. Усі компетентності

перебувають у взаємозв'язку й доповнюють одна одну. Слід узяти до уваги те, що початкова школа працює за новим Державним стандартом, Концепцією Нової української школи та Типовими освітніми програмами. Таким чином, проблема підготовки майбутніх учителів у новій освітній парадигмі є актуальною й потребує подальшого наукового дослідження. Нами зосереджено увагу на формуванні предметно-методичної компетентності, що включає здатність здобувача освіти до виконання його трудових функцій, зокрема й у формуванні в учнів читацької компетентності.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи досліджується вченими за такими напрямками, як професійна підготовка майбутнього фахівця (А. Алексюк, В. Бондар, І. Зязюн, С. Сисоєва, М. Фіцула, Л. Хомич та інші); психолого-педагогічні особливості діяльності вчителя (Б. Ананьєв, Л. Войтко, О. Дубасенюк, С. Максименко, О. Щербаків, М. Ярмаченко та інші); становлення вчителя як фахівця у системі початкової освіти (Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, О. Мельник, К. Пономарьова та інші); формування в учнів читацької компетентності (О. Вашуленко, В. Мартиненко, Г. Коваль, О. Савченко, Н. Чепелева та інші).

Ученими розглядаються особливості формування складників професійної компетентності майбутнього вчителя, пропонуються інноваційні методи навчання, шляхи вдосконалення освітнього процесу в педагогічних закладах вищої освіти. Зауважимо, що впродовж трьох років початкова школа працює за новим Державним стандартом, у якому визначено мовно-літературну галузь як інтегровану. Спираючись на це, продовжуються наукові пошуки щодо реалізації в освітньому процесі окресленої змістової лінії й готовності майбутнього вчителя до діяльності в нових реаліях.

**Мета статті** – окреслити сучасні підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя з метою формування в молодших школярів читацької компетентності.

**Виклад основного матеріалу.** Розглянемо зміст ключових слів, виокремлених нами у статті: «професійна підготовка майбутнього вчителя», «читацька компетентність». Поняття «професійна підготовка майбутнього фахівця» (за С. Сисоєвою та І. Соколовою) трактується як неперервний і керований процес набуття особистістю суб'єктивного досвіду професійної діяльності, що дозволяє системно та цілісно сприймати дійсність і діяти на основі гуманістичних ціннісних орієнтацій, закладених у сучасних освітніх концепціях неперервності, гуманізації освіти і професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах для формування професійної компетентності особистості та успішної праці з урахуванням сучасних вимог ринку праці [11, с. 133].

О. Савченко запропонувала основні напрями підготовки майбутніх учителів: загальнопедагогічний, гуманітарний, професійно-особистісний, культурологічний [9]. Дослідження вченої доводять, що для професійного становлення майбутнього вчителя «<...> необхідно гармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні й методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність їх базової підготовки через запровадження державних стандартів, зміну об'єктів моніторингу, створення умов для персоналізованої педагогічної освіти» [10, с. 8].

Є низка досліджень щодо методики навчання української мови та читання в початковій школі [3; 5], формування в учнів читацької компетентності [4; 6].

У методичному аспекті читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для виконання навчально-пізнавальних завдань і тих, які виявляються в процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного [4, с. 49].

В. Мартиненко, узагальнивши дослідження з цієї проблеми, зазначає, що читацька компетентність «є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає опанування учнями сукупності знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині (відповідно до її вікових можливостей) самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів (читати їх, розуміти, знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для виконання навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях)» [6, с. 147].

Формування читацької компетентності в учнів початкової школи здійснюється за певною системою в процесі адаптаційно-ігрового та основного етапів. Опанування методики класного й позакласного читання, прийомів розвитку правильного, швидкого, виразного, усвідомленого читання є предметом вивчення дисципліни «Методика навчання літературного читання».

Науково-педагогічна діяльність автора статті, спостереження за освітнім процесом у закладі вищої освіти дали можливість сформулювати основні напрями підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів читацької компетентності: загальнонауковий, психолого-педагогічний, методичний.

Загальнонаукова підготовка спрямована на формування сучасної ерудованої людини, яка

володіє знаннями національної й світової культури, педагогічним надбанням у навчанні молодших школярів, усвідомлює свою відповідальність перед суспільством, дотримується професійної етики. «Стрижнем професійної підготовки спеціаліста XXI століття є розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем» [2, с. 5]. Дотримуємося позиції О. Дубасенюк, що «професіоналізм учителя охоплює культуру й компетентність і залежить від рівня інтелектуального розвитку, освіченості його як особистості» [2, с. 7]. Слід розуміти, що основи національної культури в молодшому шкільному віці закладаються саме через дитячі книги. Тому надзвичайно важливо, щоб майбутній учитель був обізнаний із сучасною українською дитячою літературою і міг методично правильно організувати роботу над нею на уроках класного та позакласного читання.

Психолого-педагогічна підготовка є основою професійного становлення майбутнього вчителя. Сформовані компетентності з психолого-педагогічних дисциплін дають можливість студентів правильно побудувати освітній процес, дібрати методи навчання (дотримуючись дидактичних принципів). Проте вони формують у здобувачів освіти загальнопедагогічні знання й уміння, розвивають педагогічне мислення, професійно-особистісні якості.

Але найбільш важливим складником підготовки майбутніх учителів у формуванні читацької компетентності вважаємо наявність методичної компетентності, що спрямована на формування здатності виконувати методичні задачі у процесі навчання учнів мовно-літературної освітньої галузі, визначеної Державним стандартом початкової освіти; здатність до інтеграції в навчальній діяльності в контексті освітньої реформи. Дисципліна «Методика навчання літературного читання» включає засвоєння ключових тем, які вкрай важливі для формування практичних умінь. Деякі з них:

1. Концепція Нової української школи: формування читацької компетентності.
2. Читання як вид комунікативно-пізнавальної діяльності. Різновиди читання.
3. Формування і розвиток навички читання.
4. Особливості методичної роботи над творами різних жанрів.
5. Дидактична структура уроків читання.
5. Методика позакласного читання (робота з дитячою книжкою).

Підготовка майбутніх учителів до формування читацької компетентності передбачає, на наш погляд, розуміння здобувачами освіти філо-

софії літературної освіти в початковій школі. «Метою є розвиток особистості молодшого школяра засобами різних видів читацької діяльності; формування читацької, комунікативної та інших ключових компетентностей; збагачення емоційно-ціннісного, естетичного, соціального та пізнавального досвіду; розвиток образного, критичного і логічного мислення та літературно-творчих здібностей; формування готовності до вивчення української та зарубіжної літератури в освітньому закладі II ступеня» [12].

Уся робота повинна бути спрямована на засвоєння студентами шляхів реалізації змістових ліній Державного стандарту початкової освіти мовно-літературної галузі [1]. Їх формулювання націлює на інноваційний підхід у проведенні уроків читання в початковій школі. Прикладом є перелік змістових ліній: «пізнаємо простір дитячого читання», «розвиваємо навичку читання, опановуємо прийоми розуміння прочитаного», «взаємодіємо усно за змістом прослуханого», «досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів», «опановуємо прийоми роботи з дитячою книжкою», «досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією», «перетворюємо та інсценізуємо прочитане, створюємо власні тексти».

Сьогодні у межах Нової української школи розроблено такі інноваційні методи навчання й стратегії розвитку критичного мислення, як «кубування», «сенкан», «читаємо та запитуємо», «діаграма (кола) Вена», «кероване читання або читання з передбаченням», «знаємо – хочемо дізнатися – дізналися», проведення дискусій і дебатів, створення лепбуків тощо [7]. Практичні заняття з дисципліни «Методика навчання літературного читання» повинні бути спрямовані саме на моделювання фрагментів уроку із застосуванням як традиційних, так й інноваційних методів навчання.

**Висновки.** Таким чином, нами охарактеризовано окремі аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя до формування в молодших школярів читацької компетентності. Сформульовано ключові дефініції до проблеми дослідження, визначено основні напрями підготовки: загальнонауковий, психолого-педагогічний, методичний.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні методики проведення інтегрованих уроків української мови та читання.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4 (вкладка). С. 1–16.
2. Дубасенюк О. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців: *збірник наукових праць* за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 5–10.

3. Вашуленко М.С., Дубовик С.Г. Навчання української мови в 2 класі : метод. посіб. Київ Видавничий дім «Освіта», 2019. 264 с.

4. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 48–50.

5. Котик Т.М. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів дистанційної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2015. 295 с.

6. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Випуск 15. С. 145–151.

7. Нова українська школа: поради для вчителя : навчально-методичний посібник. Чернівці, 2018. 126 с.

8. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя ЗЗСО і вчителя початкової освіти. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.

9. Савченко О.Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 39–50.

10. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Полтава, 23–25 квітня 2001 р.). Полтава : ПДПУ, 2001. С. 8–10.

11. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження : наук. видання. Київ : ВД ЕКМО, 2010. 250 с.

12. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти за ред. О. Савченко. URL: <https://osvita.ua/school/program/60529/>